

Отримано: 19 лютого 2018 р.

Прорецензовано: 5 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 12 березня 2018 р.

e-mail: irenabogdanivna@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-242-244

Кушнір І. Б. Символічне навантаження анімалістичних образів у новелах Т. Гунціга та Т. Малярчук. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 242–244.

УДК: 821.133.1-32.09:7.049»20»

Кушнір Ірина Богданівна,
Львівський національний університет ім. І. Франка

СИМВОЛІЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У НОВЕЛАХ Т. ГУНЦІГА ТА Т. МАЛЯРЧУК

Стаття має на меті вивчити проблему “маленької людини”, її екзистенції у ХХ–ХХІ ст. на прикладі збірок «Найменший у світі зоопарк» Т. Гунцігата «Звірослов» Т. Малярчук. Автори застосували прийом контрасту, химерності та незвичайного у звичайному, що є ознакою сюрреалістичності новел ХХІ ст. Використані зоометафори для показу жалюгідності життя «маленької людини» ХХ–ХХІ ст. Анімалістичний образ є своєрідним alterego кожного з персонажів. Зоонімічне вираження збайдужилого ставлення до свого життя, відсутність активності у світі, екзистенційна самотність визначає завершення новел – духовна смерть персонажа як результат безвиході. Обоє письменників констатують самотність маленької людини у світі, екзистенційний страх життя, абсурдність світу. Ідея песимізму людського життя увиразнюється також через зоометафору у назві новел обох збірок.

Ключові слова: анімалістичний образ, зоометафора, новела.

Кушнір Ирина Богдановна,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко

СИМВОЛИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ АНИМАЛИСТИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ В НОВЕЛЛАХ Т. ГУНЦИГА И Т. МАЛЯРЧУК

Статья посвящена изучению проблемы “маленького человека”, его экзистенции в ХХ–ХХІ в. на примерах сборников «Самый маленький на свете зоопарк» Т. Гунцигаи «Зверослов» Т. Малярчук. Писатели применили прием контраста, химеричности и необычного в обыденном, характерного для сюрреалистических новелл ХХІ в. Зоометафоры служат для иллюстрации и невзрачности жизни «маленького человека» ХХ–ХХІ в. Анималистический образ – это своеобразное alterego каждого из персонажей. Зоонимическое выражение безразличия к своей жизни, отсутствие активности, экзистенциальное одиночество характерно для завершения новелл: духовная смерть персонажа как результат безысходности. Писатели акцентируют одиночество маленького человека в мире, экзистенциальный страх жизни, абсурдность мира. Идея песимизма и примиренности человеческой жизни подчеркивается зоометафорой в названии новел обох сборников.

Ключевые слова: анималистический образ, зоометафора, новелла.

Iryna Kushnir,
Ivan Franko National University of Lviv

SYMBOLIC VALUE OF ANIMALISTIC IMAGES IN SHORTS TO RIESBY T. GUNZIG AND T. MALIARCHUK

In this article the problem of “a small person”, his existence in ХХ–ХХІ s. on the example of collected short stories “The smallest zoo in the world” by T. Gunzig and “Zvirislov” by T. Maliarchuk has been studied. Both authors used the contrast, the fancifulness, the unusual in the life routine which is the feature of surrealist story of ХХІ c. Zoometaphors were used to show the homeliness of life of “a small person” in ХХ–ХХІs. Animalistic image has been proved to be an Alter Ego of any characters. Zoonimic expression of indifference to life, the absence of activity, the existential loneliness lead to the tragic ending of shorts stories meaning the spiritual death of a character as a result of despair. Both writers showed the loneliness of “a small person” in the world, his existential fear to live, the absurdness of the world. The idea of pessimistic human life is also emphasized by using zoometaphor in the title of a short story.

Key words: animalistic image, short story, zoometaphor.

Творчість Т. Гунціга (нар. 1970 р.), відомого бельгійського прозаїка-постмодерніста ХХІ ст. є малодослідженою в Україні, зокрема, увагу привертає його новелістична спадщина. Його твори демонструють появу нового цікавого автора, що вже став лауреатом декількох бельгійських премій (премія Віктора Росселя, 2001, премія видавців 2003).

Стилю Т. Гунціга притаманні суміш бурлеску, кафкіанської фантастики і проблематики, злої сатири, чорного гумору з песимістичним реалізмом та екзистенціальним підходом до абсурдної дійсності. Він є автором романів «Смерть білінгви» (2001) «Куру» (2005), «1000 літрів суцільного жаху» (2007), декількох новелістичних збірок, де відчутний вплив сюрреалізму Б. Віана та Ф. Кафки, що, як стверджує і сам Т. Гунціг, є його улюбленим письменником.

Звідси об'єктом вивчення стали найбільш показові у плані проблематики зоометафор новели Т. Гунціга «Жирафа», «Червона рибка», «Корова», «Тарган», «Коала» зі збірки «Найменший у світі зоопарк» (2003) із метою дослідити анімалістичні образи та їхнє смислове навантаження. Так само у новелах збірки «Звірослов» (2009) Т. Малярчук, знаної сучасної української авторки, спостерігаємо своєрідні авторські зоометафори, що під особливим кутом зору показують реальність ХХ–ХХІ ст.. Видається доцільним дослідити особливості зоометафор у Т. Гунціга та Т. Малярчук, звідси спроба проаналізувати їхні новели для встановлення спільного та відмінного у символічному навантаженні анімалістичних образів. Такий аналіз становить новаторство статті, оскільки у порівняльному плані ці автори не вивчалися раніше.

Загалом до дослідження зоометафор та анімалістичних образів звертаються О. Бровко, Л. Золотюк, Т. Трофименко, О. Лілік, що засвідчує постійний інтерес до такого аспекту дослідження. У цій статті вперше звертаємося до аналізу новел Т. Гунціга, тоді як українська авторка Т. Малярчук має багато критичних досліджень її збірки «Звірослов» (серед яких статті авторства Т. Трофименко, О. Бровко, рецензії в інтернет-виданнях). Як вважає О. Бровко: «*«Звірослов» Тані Малярчук охоплює новели – психологічні (іноді радше психіатричні) студії, своєрідні портрети наших сучасників – самотніх, загублених у світі прагматичного сьогодення»*[1].

Важливе значення Т. Гунціг вклав у епіграф цієї збірки «*Закони, спричиняють всі зміни, які спостерігаємо у природі, хоча вони всюди однакові та не вступають у протиріччя, дають у живих тілах результати, відмінні від тих, які вони спричиняють у тілах, позбавлених життя, що є їхньою протилежністю*» (Ж. Б. Ламарк «Філософія зоології» (1809)) [2]. Метою автора є увиразнити персонажа у порівнянні з певною твариною, що стає символічною зоометафорою його існування.

У новелі «Жирафа» головним персонажем є Кеті, що чекає від чоловіка підтримки і кохання, тоді як отримує навзаєм зневагу і нерозуміння Боба, котрий завжди вислуховує її, втягнувши голову у плечі з виглядом побитої собаки. У відповідь на претензії дружини він зауважив, що «така товста корова» нічого не розуміє у коханні. І все відбувалося завжди за однаковим сценарієм: придирки – перепалка – сварка – образи – відхід Боба – повернення Боба – набурмосений вигляд – боязкі кроки до примирення – мир. Проте одного разу після повернення додому після чергової сварки він констатував відсутність дружини вдома і мертву жирафу в саду. За допомогою двох турків і бензопили чоловік позбавився трупа жирафи. Ось як відреагувала на це його дружина: «*Кеті відкрила рот і хотіла щось сказати, але з губ злетів тільки жалісливий подих. Вона опустила очі, підхопила дорожню сумку і вийшла з квартири*». Такій сімейній драмі Т. Гунціг надає іронічно-песимістичне закінчення: «*Більше Боб її не бачив <...> він вирішив, що його дружина була з привітом. Потім узагальнив свій висновок і прийшов до переконання, що всі жінки у чомусь шизофренічки*» [2].

У новелі «Червона рибка» – це історія маніяка Франка, що живе у власній реальності, як червона рибка в акваріумі. Жертви його садизму – молоді дівчата у багажнику, для окреслення їхньої ситуації Т. Гунціг використав влучну зоометафору морської черепахи: «*Вони дивилися на нього. Нерухомо, як дивляться морські черепахи, коли їх витягнули на палубу корабля, і вони знають, що їм кінець. У Франка тряслися руки, він раптом зрозумів, наскільки йому все остогидло: і робота, і дім, і нещасна дурена-мати, і телевізор, і власна пика, і те, як він одягається, і те, що говорить*» [2]. Тому Франк підпалює машину з минулим, але не вміє знайти вихід зі свого абсурдного життя і все продовжується: «*<...> він швидко переодягнувся, треба поспішати, не можна запізнюватися вдруге*» [2].

У новелі «Корова» – історія ідеальної дівчини-корови, яка не потребує любові, спілкування, нової шуби, грошей, а всім задоволена – чоловіча мрія Анрі стає реальністю: «*Корм, вода, газети – і доста з неї*» [2]. Проте у процесі співжиття персонаж дізнається, що цього недостатньо для щастя: жінка – це не тільки істота для задоволення його фізичних потреб, тому Анрі повертає дівчину-корову в дослідницький центр. Ця новела є прикладом чоловічого споживацького ставлення до жінки. Прочитуємо кафкіанське «Перетворення» в чорному гуморі Т. Гунціга.

У новелі «Тарган» немає фантастичних перетворень, як у попередніх історіях. Молода пара приїхала на медовий місяць до Індії. У ставленні до індійців та при переляці на вигляд таргана у ванній кімнаті жінка пізнає сутність свого чоловіка: «*Він був такий голий, такий білий, такий худючий, як старий верблюд*» [2]. Тоді вона приймає рішення його покинути: «*Вона не побачить двері готелю, не побачить обличчя чоловіка, що чекає її на рецепції, не побачить його огидних щурячих очей <...>*» [2].

Новела «Коала» теж ілюструє проблему маленької людини ХХ-ХХІ ст. Це приклад Фреда, що знайшов у готельній кімнаті коалу. «*Він не терпітиме більше цю країну, і цю істоту, і свою роботу, і загалом життя не вдалося*» [2]. Персонаж не вміє турбуватися про свою сім'ю, він забув про дружину і сина, бо поглинутий роботою, так само, як він забув про коалу, що викинув за вікно, і тварина загинула від холоду.

Трагічне існування персонажів Т. Гунціга має ключем до розуміння анімалістичний образ, що слугує для пояснення його сутності. Це оригінальні авторські зоометафори жінки-домогосподарки-жирафи, дівчат-жертв-черепах, ідеальної дівчини-корови, «білої людини»-щура, близької людини-коали. Так автор бачить екзистенційну проблему маленької людини сучасності, що страждає від нерозуміння в абсурдному світі та від самотності. На підставі проведеного аналізу констатуємо негативне смислове навантаження анімалістичних образів Т. Гунціга. Функція зоометафори – чіткий перегук з долею персонажа.

Десять історій «Звірослова» отримали назву «*своєрідна постмодерна варіація на тему середньовічних бестіаріїв. Є збіркою оповідань, присвячених темі самотності і її різновидів*» [3]. Через п'ять років після українського видання «Звірослов» Т. Малярчук з'явився в німецькому перекладі з назвою «Про зайців та інших європейців» (2015).

У новелах Т. Малярчук маємо образ маленької людини, дуже часто жінки. До прикладу – продавець риби Капітоліна, затуркана жінка-курка («*Gallus domesticus*»): «*Ну ти прям курка куркою*» [5, с. 9], «*Господи, ну курка куркою! Де ти така взялася?*» [5, с. 25], «*Роздзьобаний ползат летать не сможет! Ми з тобою дві курки. І ми курки, і твоя бабка тоже!*» [5, с. 33]; чи історія пацієнтки Белли та її лікаря Григорівни («*Aurelia aurita*»), що живуть як медузи, з однаковим «діагнозом» і лікар, і пацієнтка: «*І мільйони медуз так само колишуться поруч. Без руху. Без болю. Без сліз*» [5, с. 87]; пенсіонерка Антоніна («*Сogvus согах*») переконує себе, що щастя – в самотності, що звучить як крик душі про допомогу: «*Мені добре самій з собою. А чого ще хотіти? Це в житті головне – коли добре самій*» [5, с. 109]; дівчина Фаня («*Sus domestica*»), яку вважають посміховиськом з дитинства, не вміє знайти вихід із замкненого життєвого кола: «*Не хочу! Хочу жити тут, у цьому свинарнику! Я свиня, і маю жити у свинарнику!*» [5, с. 165]; Тамара Павлівна («*Rattus norvegicus*») така самотня, що їй добре в компанії зі щуром: «*Я така самотня, <...> дуже самотня. Але тепер мені легше. У мене є ти*» [5, с. 102]; Жанна («*Thysania аггірріна*») асоціюється з метеликом, що випадково втрапив у світ людей «*У метеликів дуже нелюдські очі. Метелики не подібні на людей. <...> Вони ніби з іншого світу. Їх так тяжко зрозуміти*» [5, с. 273–274]. Бог забирає її на небо, хоча вона прагнула у житті тільки зазнати жіночого щастя та кохання.

Новели Т. Малярчук мають швидше позитивну перспективу, тоді як закінчення Т. Гунціга песимістично-реалістичне. Погоджуємося з О. Купріяном у наступному: «*І початкові презирство й насмішка враз поступають перед співчуттям.*

Адже Тая Малярчук намагається не судити своїх персонажів, а тільки показати їх такими, якими вони є: справжніми, не прикрашеними героїзацією, не ретушованими гарними манерами і правильною вимовою. Вони по-своєму навіть гарні, якщо все ж таки зазирнути за алегорію» [4].

Для обох авторів важливий аспект – це екзистенціальна свобода і вибір персонажа. Кожна історія – особиста міні-драма людини, що проходить непоміченою іншими, проте веде до відкриття своєї самості персонажем. Персонажі Т. Малярчук шукають способів вирватися з абсурдної реальності світу і часто це їм вдається. Жанка вирішує кардинально змінити життя і продавати метеликів: «Я досить намучалась! І тепер всьо. Буду продавати пиріжки, їсти їх, дивитися телевізор, ходити в туалет, купувати собі імпорتنі блузки раз у два місяці. І всьо. І так буду жити. Як комаха» [5, с. 254]. Персонажі Т. Гунціга заплуталися настільки, що не знаходять виходу, їхнє життя продовжується по замкненому колу. На відміну від Т. Гунціга, у Т. Малярчук прочитуємо більше співчуття до своїх персонажів, відсутнє безособово-відсторонене та різке намішкувато-іронічно-сатиричне авторське ставлення Т. Гунціга.

Зоометафори стали ілюстративними, щоб показати як персонаж пробує подолати відчуженість світу. Проблема маленької людини, її екзистенції у ХХ–ХХІ ст. стала темою зображення в обох авторів. О. Купріян підсумовує: «Проте письменниця мовби вивертає традиційну алегорію навиворіт: так, щоби крізь наскрізну іронічність і сарказм читач побачив зворотний бік сучасної «маленької людини», її незмірну трагічність» [4].

Кожна новела має ніби незначний сюжет: історія з життя непримітної людини, такої як всі. У поетичному плані такий прийом контрасту, химерності та незвичайного у звичайному є ознакою сюрреалістичності новел ХХІ ст. (Т. Гунціга, М. Ж. Уреш, Т. Малярчук). Можемо констатувати оксюморон реально-побутового та фантазмагоричного планів. Кожна з зоометафор Т. Гунціга та Т. Малярчук має антикомпліментарний сенс: домогосподарка-жирафа, Белла-медуза, Капітолїна-курка і т.д. Автори використовують такі зоометафори для показу жалогідності життя «маленької людини» ХХ–ХХІ ст. Анімалістичний образ є своєрідним alter ego кожного з персонажів. Зоонімічне вираження збайдужілого ставлення до свого життя, відсутність активності у світі, екзистенційна самотність визначає завершення новел – духовна смерть персонажа як результат безвиході. Обоє письменників констатують самотність маленької людини у світі, екзистенційний страх життя, абсурдність світу. Ідея песимізму людського життя увиразнюється також через зоометафору у назві новел обох збірок.

Вважаємо цю наукову проблему дуже перспективною, і у подальших дослідженнях будуть залучені українські та зарубіжні автори, що використовують зоометафори зі схожою метою.

Література:

1. Бровко О. Жанрова матриця бестіарію в сучасній літературі / Олена Бровко // Синопис: текст, контекст, медіа. – 2016. – №1. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/HYPERLINK> «http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=stkm_2016_1_6»stkm_2016_1_6
2. Гунциг Т. Самый маленький на свете зоопарк / Томас Гунциг. Пер. с фр.: Н. Хотинская. – М.: Ультра. Культура, 2006. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surfingbird.ru/surf/twY7C458>
3. Звірослов [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Звірослов>
4. Купріян О. Тая Малярчук. Звірослов / Ольга Купріян [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/reviews/zvirosllov>
5. Малярчук Т. Звірослов / Тая Малярчук. – Х.: Фоліо, 2009. – 281 с.